

رشد پژوهش در حوزه علمیه و آینده پیشرو

حجت الاسلام و المسلمین جعفر سماوات

این نکته بر کسی پوشیده نیست که طی سالیان اخیر، در باب پژوهش و ضرورت و جایگاه آن در حوزه‌های علمیه، بسیار سخن گفته شده است. این سخنان، گاه ناظر واقعیات عینی و وضعیت موجود پژوهش در حوزه است و گاهی نیز بر آرمان‌ها و ایده‌آل‌ها و آنچه باید باشد، دلالت دارد. به هر روی، هرگونه که سخن گفته شود و به هر شکل که بر پژوهش نگریسته شود، تنها یک حقیقت، فراروی ماست: چنانچه ما می‌پذیریم که **پژوهش، تلاشی روشمند برای حل مسایل علمی است**، دیگر شانه خالی کردن از این تلاش، توجیه منطقی ندارد. البته این را هم باید پذیرفت که موانع و مشکلات بسیاری بر سر راه تحقق بهینه این امر وجود دارد. اما به هر حال، شایسته است که با توجه به انگیزه‌های بیدار شده نسل جدید، نوع نگاهمان را به پژوهش تغییر دهیم.

در چنین شرایطی، **همگان باید خود را مسئول دانسته و هرکس در حد توان و استعداد خویش، در این جهت گام بردارد**. بر این اساس، علما، مسئولان و متولیان، مدیران، اساتید و طلاب، اصنافی هستند که فراسط و وظیفه‌مندی آن‌ها، به‌طور مستقیم با این مقوله، گره خورده و به‌نوعی نمایان‌گر سرنوشت حاکم بر فردای حوزه علمیه، به‌لحاظ کارآمدی علمی و پاسخ‌گویی به اقتضائات و نیازهای روز جامعه می‌باشد؛ از این رو، هر یک از اصناف مذکور، وظیفه‌ای بس سنگین بر دوش دارد که ما در این جا به برخی از موارد آن اشاره می‌کنیم:

1. **مراجع معظم، علما، فضلا و فرهیختگان علمی**، به عنوان اساطین و بزرگان محافل حوزوی که انفاس قدسی علوم الهی و اسلامی را بر شریان حوزه علمیه، جاری می‌سازند، پررنگ‌ترین نقش را در این مسیر ایفاء می‌نمایند که البته همواره مورد عنایت و دقت بی‌حد و حصر ایشان بوده و هستیم؛ به‌خصوص مقام معظم رهبری (دام ظلّه) که تأکیدات مکرر معظم‌له بر اهمیت تحقیق، **استفاده از شیوه‌های جدید پژوهش و روزآمدی آموزه‌های علمی**، در منشورات حوزه علمیه، ثبت و ضبط گردیده است.

2. **مسئولان، متولیان و مدیران**، به عنوان اهرم‌ها و بازوان اجرایی حوزه و مراکز مدیریت حوزه‌های علمیه در سراسر کشور، وظیفه بسیار سنگینی در سامان‌دهی و جهت‌یابی تحقیقات علمی حوزویان بر دوش دارند. چنین کسانی که عمدتاً خود از میان فضلا می‌باشند، با دغدغه‌ها و مسایل بنیادین طلاب به‌خوبی آشنا هستند و بدین لحاظ نقشی محوری را می‌توان برای آن‌ها در نظام‌مندی علمی و پژوهشی حوزه‌ها توقع داشت. **رشد توأمان تهذیب و دانش، جذب سرمایه‌های انسانی موقّق، تخصّصی‌سازی علوم، اجرای طرح تحصیل پژوهش‌محور، آشنا نمودن طلاب با استانداردهای پژوهشی، درگیر کردن آن‌ها با سایر مکاتب فکری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و تشکیل جلسات و محافل نقد و آزاداندیشی**، تنها بخشی از مواردی است که مسئولان مراکز حوزوی و متولیان و مدیران مدارس علمیه، می‌توانند در اندیشه اجرای آن، به بهترین شکل ممکن باشند.

3. **اساتید حوزه** که وظیفه تدریس و ترویج علوم حوزوی را بر دوش دارند، در انتقال مطلوب موضوعات و مفاهیم علمی، نقش مهمی را ایفاء می‌کنند. آن‌ها به دلیل آن‌که به‌طور مستقیم و بی‌واسطه با طلاب در ارتباط هستند، می‌توانند در شکل‌گیری شخصیت علمی و پژوهشی **طلاب جوان، سهمی عظیم داشته باشند**. اساتید، جدا از این که خود

باید مهذب، اخلاق‌مدار و صاحب فکر و دانش در حوزه تدریس خویش باشند، ضروری است روحیه پژوهشی داشته و در انتقال این روحیه به طلاب، از تمامی ابزار و امکانات موجود استفاده نمایند. آشنایی با شیوه‌های نوین تدریس، خروج از متن کتاب و نگاه تحلیلی و نقّادی به آن، تقویت روحیه پرسشگری در طلاب، برنامه‌ریزی مناسب و ادا نمودن طلاب به انجام کارهای تحقیقاتی، از جمله وظایفی هستند که بر دوش اساتید حوزه، سنگینی می‌کنند. اساتید باید کلاس درس خویش را به نحوی اداره کنند که گویی هر جلسه آن، سمینار و کنفرانس علمی است. استادی که محتوای کلاس امسال او با کلاس سال قبل و سال‌های قبل، متفاوت نباشد، روشن است که در عمل، هیچ توفیقی در بالندگی و نشاط‌آوری علم، حاصل نخواهد کرد.

4. **طلاب علوم دینی، فرهیختگان فردای حوزه علمیه** و حافظان بنیان‌های دانش اسلامی هستند. کم‌توجهی به این ظرفیت بالقوه، جز آسیب و التهاب بدنه حوزه، در پی نخواهد داشت. رابطه طلاب و ارکان حوزه علمیه، یک رابطه دوسویه است: از جهتی، مسئولان و متولیان امر، و نیز اساتید موظف‌اند با ایجاد فضایی معنوی و علمی، زمینه‌های لازم را برای بالا بردن سطح انگیزه و رشد اخلاقی و پژوهشی طلاب فراهم نمایند و از دیگر سو، طلاب باید قدر این محیط را دانسته، از هدررفت سرمایه‌ها و امکانات موجود در بطن حوزه جلوگیری نموده و تنها در اندیشه تحصیل دانش باشد. بهتر است طلاب بعد از گذراندن دوره مقدمات، مطابق با علایق و استعدادهای خویش، یکی از شاخه های علوم حوزوی را برگزینند و به صورت تخصصی و بر اساس اسلوب تعلیم پژوهش‌محور، به تحصیل خود ادامه دهند.

بی‌شک چنان‌چه تمامی اصناف مذکور، شرح وظایف خود را به‌خوبی دانسته و بدان عمل کنند، هیچ ظرفیتی در حوزه علمیه، هدر نخواهد رفت و حوزه هم‌چنان نقش اصلی را در فرآیند بالندگی و تولید علم، هم‌چون گذشته، در جهان اسلام ایفاء خواهد نمود.